

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидаткиња: **мр Јасмина Дражић**

Тема: **Лексичке и граматичке колокације у настави српског језика као страног:
лексиколошки и лексикографски аспекти**

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
1. Датум и орган који је именовао комисију 18. маја 2012; Наставно-научно веће Филозофског факултета
2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: председница: др Владислава Ружић, ред. проф., ужа научна област: Српски језик и лингвистика (2007); Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду чланица: др Љиљана Суботић, ред. проф., ужа научна област: Српски језик и лингвистика (2001); Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду чланица: др Рајна Драгићевић, ванр. проф., ужа научна област: Српски језик и лингвистика (2008); Филолошки факултет Универзитета у Београду чланица: др Вера Васић, ред. проф., менторка; ужа научна област: Српски језик и лингвистика (2001); Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
1. Име, име једног родитеља, презиме: Јасмина, Никола, Дражић
2. Датум рођења, општина, република: 7. 9. 1971. Чуруг; Србија
3. Датум одбране: 2005. место: Филозофски факултет УНС назив магистарске тезе: <i>Минимални једнојезични тематско-терминолошки речник српског језика као страног</i>
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: лингвистичких наука
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: ЛЕКСИЧКЕ И ГРАМАТИЧКЕ КОЛОКАЦИЈЕ У НАСТАВИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ: ЛЕКСИКОЛОШКИ И ЛЕКСИКОГРАФСКИ АСПЕКТИ
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл.
I. УВОД. 1. Тематски оквир проучавања колокација. 1.1. Предмет и задаци истраживања. 1.2. Корпус и методе истраживања. 1.3. Домени примене и допринос истраживања. (15–21).
II. ПРИСТУПИ И МЕТОДЕ У ПРОУЧАВАЊУ КОЛОКАЦИЈА. 1. Синтагматски лексички односи у лексичком систему. 1.1. Видови организације лексичког система. (22–25). 1.2. Лексички приступ у проучавању колокација. 1.2.1. Статистички фактор. 1.2.2. Фактор кохезије. 1.2.3. Фактор граматичности. (25–33). 1.3. Семантички приступ проучавању колокација. 1.3.1. Колокабилност и ограничења у

колоцирању. 1.3.2. Лексичка, семантичка и морфосинтаксичка спојивост. 1.3.3. Приступ синтагмама и колокацијама у србистици. 1.3.4. Лексичко слагање. 1.3.5. Лексичке функције. 1.3.6. Теорија семантичких оквира. (33–52). 1.4. Корпусна методологија у истраживању колокација. 1.4.1. Корпусна истраживања Мајкла Стабса. 1.4.2. Потребне и могућности корпусних истраживања у српском језику. (52–60) 1.5. Педагошки аспект колокација. 1.5.1. Лексички приступ Мајкла Луиса. 1.5.2. Истраживања колокација у процесу учења страног језика. 1.5.3. Ментални лексикон и педагошка примена. 1.5.4. Ментални лексикон и вербалне асоцијације. (60–76). 1.6. Истраживања колокација у светлу учења о синтагматским лексичким односима у лексичком систему. (76–77). 2. КА ОДРЕЂЕЊУ КОЛОКАЦИЈА. 2.1. Колокације и организација лексичког система. 2.1.1. Синтагматски лексички односи и колокације. 2.1.1.1. Критеријуми за разграничавање синтагматских лексичких спојева. 2.1.1.2. Место колокација на лексичком континууму. (78–84). 2.1.2. Парадигматски лексички односи и колокације. 2.1.2.1. Антонимија и колокације. 2.1.2.2. Синонимија и колокације. (84–97). 2.2. Појмовно-терминолошка одређења колокација. 2.2.1. Критеријуми за утврђивање колокација. 2.2.1.1. Критеријум постојаности и компактности лексичког споја. 2.2.1.2. Садржинска и формална својства колокација. 2.2.1.3. Радна дефиниција колокација. (97–104).

III. ЛЕКСИЧКЕ И ГРАМАТИЧКЕ КОЛОКАЦИЈЕ У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ. 1. ЛЕКСИЧКЕ КОЛОКАЦИЈЕ. 1.1. Параметар семантичке оформљености лексема. 1.1.1. Примарно / секундарно значење и колокабилност. 1.1.2. Метафоризација и колокације. 1.1.3. Инкапулација семантичких компоненти. 1.1.4. Колокабилност лексема са релационим значењем. 1.1.5. Колокабилност и ширина семантичког садржаја лексема. 1.1.6. Колокабилност и перифрастични предикати. (105–124). 1.2. Параметар заменљивости и арбитрарности. (125–130). 1.3. Параметар семантичког (и синтаксичког) синтетизма и аналитизма. 1.3.1. Семантичко преклапање. (131–145). 1.4. Класификација лексичких колокација (145–148). 2. ГРАМАТИЧКЕ КОЛОКАЦИЈЕ. 2.1. Основни модели граматичког удруживања у српском језику. 2.1.1. Именичке колокације с неконгруентним атрибутом: $N_2 + N_1$ ($N_1 + N_2$). 2.1.1.1. Формални обрасци с неконгруентним атрибутом. 2.1.1.2. Семантички односи у именичким колокацијама са неконгруентним атрибутом. 2.1.1.3. Детерминативна функција неконгруентног атрибута као секундарног колоката. 2.1.1.4. Номинализоване структуре и колокације. 2.1.1.5. Закључне напомене. 2.1.2. Колокације с придевима: $Adj + N$. 2.1.2.1. Семантички односи и формални обрасци у колокацијама с придевом као примарним колокатом. 2.1.2.2. Колокације с придевом као примарним колокатом у настави српског као J_2 . 2.1.3. Модели глаголских колокација: $V + N$. 2.1.3.1. Семантичка оформљеност глагола и типови удруживања. 2.1.3.2. Колокациони опсег самосталних глагола и њихови комплементи. 2.1.3.3. Формализација комплемента самосталних глагола. 2.1.3.4. Формализација комплемента функционалних глагола. (149–197). 3. ЛЕКСИКОГРАФСКА ОБРАДА КОЛОКАЦИЈА. 3.1. Лексиколошка проучавања и лексикографска примена. 3.1.1. Ка концепту речника колокација. 3.1.2. Колокације у европској лексикографији. 3.1.2.1. Заступљеност колокација у општим и специјализованим речницима. 3.1.2.2. Релевантни аспекти истраживања колокација. 3.1.2.3. Колокације у речницима писаца. 3.1.2.4. Електронски корпуси и идентификација колокација. 3.1.2.5. Колокације и аспект творбе речи у речницима. 3.1.3. Колокације у домаћој лексикографији. 3.1.4. Енглески речници колокација. 3.1.4.1. Макроструктура енглеских речника колокација. 3.1.4.2. Микроструктура енглеских речника колокација. 3.1.5. Тематски речници колокација. 3.1.5.1. Приказ речника *Connect Your Words. A Dictionary of Collocations*. (198–223). 3.2. Напрт структуре речника колокација српског језика. 3.2.1. Макроструктура речника колокација. 3.2.2. Микроструктура речника колокација. (223–231). 4. КОЛОКАЦИЈЕ У ПЕДАГОШКОЈ ПРАКСИ. 4.1. Тематска организација наставног материјала за ниво Б2. 4.1.1. Стандарди Заједничког европског оквира за живе језике. 4.1.1.1. Тематски речник српског језика за наставне потребе. (232–236). 4.2. Колокације и вештина писања. 4.2.1. Типови задатака и циљеви. 4.2.1.1. Писање есеја. 4.2.1.2. Увјжбавање колокација (236–245).

IV. ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА. (246–253).

ЛИТЕРАТУРА (254–265)

ПРИЛОЗИ (266–270)

Табела 1: Семантичка прозодија придева *хладан* (64), Табела 2: Попис семантичких примитива у енглеском и пољском језику (70), Табела 3: Синтагматски лексички спојеви према релевантним параметрима (84), Табела 4: Придев *лажан* и могућност остварења његових антонима (87), Табела 5: Компоненцијална мрежа глагола *крити* (94), Табела 6: Колокацијска мрежа глагола *крити* (94), Табела 7а: Детерминативне колокације именица са значењем емоција (116), Табела 7б: Валенцијски обрасци с именицама са значењем емоција (116), Табела 8: Резултат анализе колокације *оставити утисак* колокацијском методом (130), Табела 9: Фреквенција именица *околност*, *прилика*, *ситуација* и *услов* у КССЈ (134), Табела 10: Класификација лексичких колокација према релевантним параметрима (148), Дијаграм 1: Гранаста схема глагола *држати* и његових колоката (231)

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У првом делу докторске дисертације (I. УВОД) мр Јасмина Дражић представила је тематски оквир и предмет и задатке свога истраживања – разграничавање синтагматских лексичких спојева у српском језику, издвајање параметара релевантних за класификацију колокација, представљање типова и модела лексичких и граматичких колокација у српском језику, утврђивање критерија за израду речника колокација српског језика као страног. У овом делу дисертације кандидаткиња је предочила проблеме приликом утврђивања корпуса оваквог, у првом реду теоријско-методолошког, истраживања, усмереног на наставу (укључујући израду речника, приручника и наставног материјала) српског као страног, те се из тих разлога користила електронским корпусом савременог српског језика (КССЈ), интернетски доступним примерима, примерима из литературе и уџбеника. На основу предоченог предмета и задатака свог истраживања, те представљања захтева у вези са корпусом кандидаткиња је домене примене и допринос свог истраживања везала у првом реду за наставу српског језика као страног на основу Заједничног европског оквира за живе језике.

Овде можемо одмах додати да везивање истраживања за примену у настави српског језика као страног није ни на који начин сузило истраживање, већ га је што више проширило, будући да су на основу изабраног теоријско-методолошког приступа и спроведених анализа добивени резултати релевантни за синтагматске односе у српском језику, без обзира на могући домен њихове примене, да би затим ти односи били сагледани и проверавани са становишта српског као страног језика.

Други део докторске дисертације (II. ПРИСТУПИ И МЕТОДЕ У ПРОУЧАВАЊУ КОЛОКАЦИЈА) садржи две главе: 1. СИНТАГМАТСКИ ЛЕКСИЧКИ ОДНОСИ У ЛЕКСИЧКОМ СИСТЕМУ и 2. КА ОДРЕЂЕЊУ КОЛОКАЦИЈА, подељене у по неколико одељака.

У првој глави другог дела (СИНТАГМАТСКИ ЛЕКСИЧКИ ОДНОСИ У ЛЕКСИЧКОМ СИСТЕМУ) кандидаткиња у добро организованом тексту, врло детаљно и на основу критичког приступа страном и домаћој литератури представља приступе организацији лексичког система и утврђује критерије за разликовање слободних и везаних спојева. Лексички приступ у проучавању колокација полази од (1) статистичког фактора, за који су се залагали Халидеј и Синклер, (2) фактора кохезије, који је Синклер извео из учења Халидеја и Хасан о кохезији, а који је касније примењиван у истраживањима колокација у текстовима различитих жанрова и у различитим дискурсима, и (3) фактора граматичности, који полази од става да је лексика донекле независна од граматичких структура у којима се јавља. Кандидаткиња констатује да се релевантност статистичког фактора може потврдити тек на веома великим базама података, а сам приступ примењује на више места и у својој анализи, служећи се подацима из КССЈ.

Након лексичког приступа у проучавању колокација мр Јасмина Дражић представља семантички приступ, на основу релевантне литературе на енглеском, руском и српском језику, приказавши посебно приступе синтагмама и колокацијама у србистици. У одељку *Колокабилност и ограничења у колоцирању* представља прво ставове Липке (LIPKA 1992), Каца и Фодора (KATZ, FODOR 1963), затим учења о *лексичкој солидарности* (Coseriu 1976) и инкапсулацији (LYONS 1977), које примењује у трећем делу докторске дисертације приликом утврђивања параметара лексичких колокација у српском језику. Пажњу посвећује и учењу о ограничењима у колоцирању (PALMER 1976), те критеријима за разликовање степена везаности (КУЗНЕЦОВА 1980, CRUSE 1986, Хлебџ 2008). Преглед учења о семантичком приступу колокацијама допуњава приказом радова домаћих англиста (NEJBEAUER 1982, RIĐANOVIĆ 1988, НЛЕВЕС 1998, PRĆIĆ 2008).

Посебну пажњу посвећује учењима у оквиру руских лингвистичких школа: Апресјановом учењу о лексичкој, семантичкој и морфосинтаксичкој спојивости (АПРЕСЈАН 1995), те радовима о контекстуалним ограничењима колокација (СЛЕСАРЕВА 1984), као и онима у којима се вишезначна структура речи утврђује на основу способности слагања речи (БРОДЕЉИЦКОВА 1984). Важност овог дела дисертације, односно ових учења о колокацијама показује се и у томе што ауторка неке од представљених параметара проверава у трећем делу дисертације на примерима колокација у српском језику.

Пажње вредан је и део у којем су предочени приступи синтагмама и колокацијама у србистици. Након пажљивог ишчитавања Белићевог учења о синтагмама (БЕЛИЋ 1998), ауторка констатује да је оно у складу са данас релевантним и често примењиваним приступима колокацијама, у првом реду семантичким. Из широког броја тема којима се бавила М. Ивић ауторка издваја оне које се тичу односа између значења речи и могућности њиховог повезивања са другима (IVIĆ 2002).

У наредном одељку ауторка представља учење Д. Гортан-Премк (2004) о лексичком слагању (општем, са семантичким детерминатором и са задатим семантичким детерминатором, на које се у анализи типова лексичких колокација често позива. У домену истраживања синтагматских лексичких односа ауторка издваја и приступ о спојидбеним својствима именских речи (PRANJKOVIĆ 1993: 46-55), који значење именичких речи објашњава на основу њихових валенцијских својстава. Повезивање значења речи са њиховим валенцијским и рекцијским обрасцима прегледно је, према речима ауторке, приказано у једној од ретких граматика српског језика као страног (MRAZOVIĆ, VUKADINOVIĆ 2009).

Међу семантичким приступима колокацијама издваја се, према суду мр Јасмине Дражић, приступ И. Мељчука (MEĽČUK 1998) о лексичким функцијама, постављен у оквиру теорије 'значење – текст'; овај приступ су код нас заступале С. Ристић и М. Радић-Дугоњић. Познавање овог приступа колокацијама помогло је ауторки да у наредним деловима докторске дисертације издвоји релевантне параметре лексичких

колокација, као и у појединим огледним истраживањима.

Скретање пажње на синтаксички приступ анализи лексичке спојивости (SERETAN 2008) у овом делу докторске дисертације има своје пуно оправдање у представљању синтаксичких модела колокација, као и у укључивању перифрастичних предиката у колокације. Уважавање синтаксичке компоненте у конституисању колокација показује се важним и у анализи великих електронских корпуса, какав је онај формиран у оквиру пројекта ФремНет (FrameNet), на којем су сарађивали Филмор, Џонсон и Петрак (FILLMORE, JOHNSON, PETRUSK 2003), што је ауторка проверавала у мери у којој јој је то било могуће, и у складу са својим властитим истраживањем, на КССЈ. У тачки 1.4. кандидаткиња представља корпусни приступ у истраживању колокација, у првом реду приступ Мајкла Стабса на примерима из електронских база података енглеског језика (STUBBS 2002), да би нам затим на примерима представила колико се и каквих података може добити претрагом електронског корпуса српског језика и у чему се они разликују од података у дескриптивним речницима.

Будући да јој је докторска дисертација усмерена и на наставу српског као страног, сасвим је оправдано што је мр Јасмина Дражић представила и педагошке приступе колокацијама, у првом реду приступе Мајкла Луиса (LEWIS 2000), Цими Хил (HILL 2000), Виолете Серетан (SERETAN 2008), приступ који је заступао Хои (Ноеу 2000), те оне који су усмерени на учење страног језика (Zingräf 2008, MARTIŃSKA 2004). Овај део критичког представљања теоријско-методолошких приступа у проучавању колокација завршава приказом менталног лексикона Џин Ејчисон (AITCHISON 1987), те интеграције теорије о семантичким примитивима Ане Вјезбицке (Goddard, Wierzbicka 2002), потврђујући тиме још једном сву комплексност колокација као једног од начина повезивања речи, те, што је може бити још и теже, тежину проблема при избору најподесније методе у лексиколошким истраживањима и у настави језика, као матерњег или страног.

У другој глави другог дела докторске дисертације, насловљеној КА ОДРЕЂЕЊУ КОЛОКАЦИЈА, мр Јасмина Дражић на основу критички сагледане добро одабране, по теоријско-методолошком приступу различите, углавном стране, литературе представља место колокација у организацији лексичког система, прво у синтагматским а затим у парадигматским лексичким односима. Прво се позива на Мељчукову класификацију фразема (MEL'ČUK 1988), засновану на *бинарној опозицији ознака – означено* и степену поклапања форме и значења лексичких спојева, по којој колокације настају на основу семантичког удруживања лексема и то оријентисаног односа, пошто кључна реч (примарни колокат) бира зависни члан (секундарни колокат). Међу ставовима руских аутора издваја и Виноградовљев (ВИНОГРАДОВ 1972), који инсистира на утврђивању степена везаности, а од ставова домаћих аутора ставове Д. Перваз (PERVAZ 1981) о разликовању идиома и колокација, чему су блиски ставови Нејгебауера (NEJGEBAUER 1982) о утврђивању степена везаности на основу семантичких трансформација у полисемантичкој структури речи (метафоризација и метонимизација), те касније Прћића (PRĆIĆ 2008) о континууму лексичких спојева и њиховој структурно-функцијској типологији, што је веома важно и за лексикографску праксу (HERBST 2003). Након овог дела ауторка табеларно представља синтагматске лексичке спојеве на основу сл. параметара: семантичка реализација, колокациони опсег, парадигматски план и степен заменивости, те постојаност на основу којих разликује слободне спојеве, колокације које представљају спој лексема секундарног и примарног значења и колокације са лексемама у примарном значењу, и на крају идиома.

Типолошке параметре колокација ауторка затим сагледава на парадигматском плану, проверавајући могућност остварења колокација са антонимским и синонимским паровима једног од конституената датог споја. Теоријски оквир за одређење антонимских односа чине јој радови Апресјана (АПРЕСЈАН 1995), Р. Драгићевић (ДРАГИЋЕВИЋ 1996, 2001, 2007), Стабса (STUBBS 2002), што укључује и у огледно истраживање придева *лажан* у колокацијама, на основу примера у КССЈ.

У истраживању синонимије у колокацијама ауторка полази од ставова домаћих и страних аутора (ГОРТАН-ПРЕМК 1994; ПРОСВИРИНА 1983; ПЕТРОВИЋ 1989; ГОТЏАЈН 1986, ДРАГИЋЕВИЋ 2001, IVIĆ 2008), а посебну пажњу поклања једном истраживању у којем је посматрано како блискозначност лексема утиче на усвајање колокација у настави Ј2 (WEN-SHUENN WU). У огледном истраживању представља синонимске глаголске и придевске парове у колокацијама, на основу примера у КССЈ, а табеларно представља компоненцијалну и колокацијску мрежа глагола *крити*.

У другој тачки друге главе ауторка након критичког приступа релевантној литератури издваја критерије за утврђивање колокација: критериј постојаности и компактности лексичког споја и критериј садржинских и формалних својстава колокација, што је води радној дефиницији колокација као синтагматског лексичког споја двеју или више аутосемантичних лексема, устројен према морфосинтаксичким правилима датог језика, са већим или мањим степеном постојаности и међусобне везаности елемената, условљеним језичким и ванјезичким датостима. Носилац колокацијске везе односно хијерархијски надређен члан везе јесте примарни колокат, и њега други, секундарни, колокат детерминира (допуњује, одређује, селектује, фокусира). Ауторка, даље истиче, да колокациони опсег лексема зависи од њиховог семантичког потенцијала, те да је могућност уланчавања или колокабилност лексема под контролом релевантних семантичких обележја оба колоката.

Централни део докторске дисертације је трећи део – Ш. ЛЕКСИЧКЕ И ГРАМАТИЧКЕ КОЛОКАЦИЈЕ У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ, који је подељен у четири главе. У првој глави (ЛЕКСИЧКЕ КОЛОКАЦИЈЕ) детаљно разматра и илуструје многим примерима параметар семантичке оформљености лексема, те на основу њега

утицај примарног и секундарног значења на колокабилност, утицај метафоризације на остварење колокација, као и инкапсулације семантичких компоненти, те колокабилност лексема са релационим значењем и однос између колокабилности и ширине семантичког садржаја лексема. Посебну пажњу посвећује феномену колокабилности и перифрази предиката. У оквиру испитивања овог параметра спроводи три огледна истраживања; прво се тиче комплементизације семантичког садржаја придева *млад, стар, зрео, зелен*, друго просторних метарфора у колокацијама, а треће колокација с именицама емоционалних стања, које и табеларно представља. Овај део истраживања потврђује још једном да истраживањима усмереним на педагошку праксу, без обзира на то да ли се ради о настави J1 или J2, нужно морају претходити детаљна лексиколошка истраживања, а исто тако да лексикографски описи, поготово у специјалним речницима, треба да буду резултати таквих истраживања. Други параметар који ауторка издваја тиче се заменљивости и арбитрарности компонента колокације. Овај параметар ауторка је издвојила у складу са теоријско-методолошким приступом Б. Хлебца (ХЛЕБЕЦ 2002; 2008). Спрегу синтагматског и парадигматског плана потврђује и огледно истраживање колокације *оставити утисак*, који је и табеларно представила. Трећи издвојени параметар тиче се семантичког (и синтаксичког) синтетизма и анализизма, што је у синтаксички усмереним истраживањима углавном третирано као декомпозиција предиката. Детаљном обрадом примера из КССЈ ауторка у огледном истраживању именица *околност(у), ситуација, прилика, услови*, на основу категоријалног обележја броја и лексичког значења именица, те значења секундарних колоката, уз фреквенцијске податке, показује да ове именице са подспецификативним значењем имају веома широк колокациони опсег те да се управо стога овакав тип удруживања разликује од декомпозиције предиката у ужем смислу. На примерима из КССЈ истражује и феномен семантичког преклапања и потврђује да се блискозначност лексема показује у њиховом колокационом опсегу и не/могућности ступања у колокације. Резултати овог и сличних истраживања релевантни су како за педагошку праксу, и J1 и J2, тако и за лексикографску обраду.

На основу издвојених параметара, уз вођење рачуна о морфосинтаксичком статусу колоката, ауторка издваја следеће типове лексичких колокација: (1) (а) $V_{\text{cop}} / V_{\text{sc}} + (\text{prep}) + N$ (нпр. бити у стању, водити рачуна; доћи до изражаја, изаћи у сусрет, узети у обзир), (б) $V_{\text{cop}} / V_{\text{sc}} + \text{Adj}$ (бити готов, бити кадар; остати доследан; правити се важан). (2) (а) $N_1^{\text{слец. парт}} + N_2$ (пласт сена, јато птица; шака ораха, торба књига), (б) $N_1^{\text{слец. догађ.}} + N_2$ (налет ветра, удар грома, излив осећања, израз неверице, рок трајања, пад запослених); (3) (а) $\text{Adj} + N$ (олакшавајућа околност, ванредна ситуација; обилне падавине, ретка прилика), (б) $N_1 + (\text{prep}) + N_2$ (сплет околности, лепота живљења, смисао за хумор; особа од поверења); (4) (а) $\text{Adj}^{\text{prim.}} + N$ (дневна политика, јавни наступ, ланчана реакција), (б) $\text{Adj}^{\text{sekun.}} + N$ (влажан ваздух, жестоко пиће; широка познанства; изострена чула; мутно сећање, касни сати, стари пријатељ); (в) $\text{Adj}^{\text{nepot.}} + N$ (жељан знања, достојан презира, млад духом, сродан сисарима); (5) (а) $V^{\text{prim.}} + N$ (наћулити уши, разрогачити очи, искезити зубе, напућити усне; клијати семе; латити се посла; орочити штедњу), (б) $V^{\text{sekun.}} + N$ (склопити брак, градити пријатељство; робовати предрасудама); (6) $\text{Adv} + V$ (загонетно се смешкати, запрепашћено гледати, нетремице зурити, званично обелоданити, поштено заслужити; магнетски привлачити; слепо веровати). Предочену класификацију лексичких колокација ауторка представља и табеларно, укључујући следеће критерије: структурни образац, семантичке особености конститутената, заменљивост и семантички синтетизам.

У другој глави трећег дела докторске дисертације мр Јасмина Дражић представља резултате истраживања граматичких колокација, полазећи од тога да је структура синтагматских спојева у српском језику условљена реакцијом и конгруенцијом, а да форма секундарног колоката, у детерминативној, комплементној или циркумстанцијалној функцији, може бити под контролом лексичко-граматичких или само лексичких својстава примарног колоката као управног члана. На основу морфосинтаксичких обележја оба колоката разликује: именичке колокације с неконгруентним атрибутом ($N_2 + N_1 / N_1 + N_2$), колокације с придевима ($\text{Adj} + N$), глаголске колокације ($V + N$). Именичке колокације са неконгруентним атрибутом јављају се, како констатује на основу великог броја примера, у неколико формалних образаца: $N_2 + N_1 / N_2 + \text{prep} + N_1 / N_1 + \text{ODet} + N_2 / N_1 + \text{prep} + \text{ODet} + N_2$, и то: $N_2 + \emptyset + N_1^{\text{Gen}}$ (дом пензионера, поглавље романа; отпражник возова; грижа савести), $N_1 + \text{ODet} + N_2^{\text{Gen}}$ (кошуља кратких рукава; жена витког стаса), $N_1 + \text{Det} [N_2^{\text{Gen}}]$ (осмех лудака, ход манекенке, корак војника), $N_1 + \text{od} + N_2^{\text{Gen}}$ (човек од амбиције, чудо од детета), $N_1 + \text{ca} + (\text{Odet}) + N_2^{\text{Instr}}$ (жена с наочарима), $N_1 + \text{y} + (\text{Odet}) + N_2^{\text{Loc}}$ (човек у позним годинама), те као мање ограничени спојеви $N_1 + \emptyset + N_2^{\text{Dat}}$ (посета брату), $N_1 + \text{prep} + N_2^{\text{Acc}}$ (напад на председника; молба за одсуство, пут у непознато), $N_1 + \text{prep} + N_2^{\text{Instr}}$ (одбрана ћутањем; шетња градом; сусрет с непознатим), $N_1 + \text{prep} + N_2^{\text{Loc}}$ (размишљање о другим стварима). Семантички односи у именичким колокацијама са $N_1 / +$ живо/ $+ /$ људско/ заснивају се, како ауторка истиче, на три вида релација: X ЈЕ ДЕО Y (директор, вођа + N_2 ; члан, присталица, учесник + N_2); X ЈЕ У ФОРМИ Y (група, хорда, руља; чета, тим, репрезентација; колона + N_2); X ЈЕ У ВЕЗИ С Y (комшија, рођак, пријатељ; отац, мајка, брат (\leftrightarrow брат) и сестра (\leftrightarrow сестра) + N_2)

Посебну пажњу ауторка посвећује номинализованим структурама у колокацијама, које се према семантичко-синтаксичкој функцији примарног и секундарног колоката реализују у неколико образаца: $N_{\text{Dev}} [< V_{\text{intrans/trans}}] + N_{\text{Gen}} \rightarrow \text{Adj}_{\text{poses.}} + N_{\text{Dev}} / \text{Adj}_{\text{qual.}} + N_{\text{Dev}}$ (улазак НАСТАВНИКА, савет ПРИЈАТЕЉА), $N_{\text{DeAdj}} + N_{\text{Gen}} / \text{ODet} N_{\text{Gen}}$ (бледило ЛИЦА; дубина ДУШЕ), $N_{\text{Dev}} [< V_{\text{Trans}}] + \text{Obj} [N_{\text{Gen}}]$ (градња МОСТА), $N_1 + N_2$ (чин ХРАБРОСТИ, знак НЕОДЛУЧНОСТИ), што показује и у огледном истраживању колокација с именицама *осећај, осећање, стање*.

Истражујући колокације с придевима ауторка констатује да се оне јављају у два основна обрасца: Adj+Ø+N_{Gen} / Adj+ Ø+N_{Dat} / Adj+ Ø+N_{Instr}, Adj+prep+N_{Gen} / Adj+ prep+N_{Acc} / Adj+ prep+N_{Instr} / Adj+ prep+N_{Loc}. Формализација је у корелацији је са семантичком реализацијом придева као примарног колоката и семантичком диференцијацијом и деривационим статусом секундарног, на основу чега се може утврдити њихов потенцијални једнолексемски, именички или глаголски, еквивалент, што показује у добро вођеној анализи издвојених, често блискозначних придева. Добивени резултати је упућују, даље, да пажњу посвети колокацијама с придевом као примарним колокатом у настави српског као J2, будући да је интерференција J1 на J2 могућа и на лексичком и на морфосинтаксичком плану.

У представљању колокација са глаголом као примарним колокатом, ауторка полази од семантичке оформљеност глагола, те раздваја колокације са самосталним и функционалним глаголима. Узак колокациони опсег имају самостални глаголи са релативно специјализованим значењем, који колоцирају са именицама инкорпораним у њихово значења (запросити жену, обелоданити вест, орочити штедњу / новац; косити траву, гајити дете (младунче); слегнути раменима, напућити усне). У настави српског као J2 посебну пажњу треба посветити колокацијама семантички и деривационо блиских глагола, различите реакције и семантике допуна (проневерити новац, изневерити некога, заробити кога : робовати коме / чему). Детаљно спроведено огледно истраживање глаголске реакције глагола из тематске групе конвезних глагола *купити* – *продати* / *дати* – *зарадити*, и њихових именичких деривата, те примери метафоричне опредмећености (зарадити грипу, трошити снагу) показују колико значење примарног колоката зависи од значења секундарног.

На основу критички приступа релевантној литератури, углавном србистичкој, ауторка испитује колокације функционалних глагола и именица, истичући да дати статус остварују и пунозначни глаголи, обично глаголи кретања. Показатељ постојаности оваквих веза јесте немогућност замене другим, блискозначним глаголом као и стабилност формализације комплемента (бити од утицаја, изгубити из вида; примити к знању; ставити на располагање, бити под заштитом; бити у току (ствари), имати / немати обзира, привести крају; чинити напоре). Детаљна анализа у оквиру огледног истраживања глагола кретања као функционалних глагола то и потврђује.

Трећу главу трећег дела докторске дисертације мр Јасмина Дражић посветила је лексикографској обради колокација. Након тога што је размотрила однос између лексиколошких проучавања и лексикографске примене, представила је колокације у европској лексикографији, њихову заступљеност у општим и специјализованим речницима, у речницима писаца, електронским корпусима у иностранству и домаћој лексикографији, да би, затим, врло успешно представила нацрт структуре речника колокација српског језика као страног, његову макро- и микроструктуру. Ауторка се залаже да статус носеће речи имају оба конституента колокације, те да попис носећих (аутосемантичних) речи треба устројити алфабетски, а одређене тематске скупине и ономасиолошки. На примеру гл. *држати* показује како би требало сегментирати семантички садржај примарног и секундарног колоката, што представља и на дијаграму, који поред експлицирања његове колокацијске мреже истовремено показује и његову комоненцијалну мрежу. Иако је ауторка себи поставила задатак да представи нацрт речника колокација усмерен на наставу српског као страног, предочени нацрт тај циљ далеко надмашује. Он, наиме, веома добро одражава механизме организације лексичког система, те је стога добра основа и за израду како општих тако и специјалних речника, специјалних и с обзиром лексичких фонд – речник колокација, и на намену – речник српског језика као страни. Повезујући предочени нацрт речника са претходним деловима дисертације, може се извести да такав нацрт може и настати само након детаљних и свестраних лексиколошких анализа.

У четвртој глави трећег дела мр Јасмина Дражић представља могућности усвајања и увежбавања колокација у настави српског као страног, полазећи од стандарда Заједничког европског оквира за живе језике. На основу литературе и ранијих властитих истраживања и минималног речника српског као страног који је израдила у складу са захтевима Прага знања, у дисертацији предлаже како се усвајање колокација може укључити у вештину писања, и писање есеја, што и показује на одабраним примерима.

У последњем делу, под насловом *Завршна разматрања*, ауторка не само што своди резултате критичког приступа литератури из неколико дисциплинираних домена и резултате властитих истраживања, него и указује на могућности и потребе даљих истраживања. Усмереност савремених лексиколошких приступа на уочавање језичких специфичности и културолошких разлика и сличности упућују на то да и у настави страног језика у комуникативни приступ треба укључити и лингвокултуролошки. У циљу постизања више компетенције у настави српског језика као страног треба, према ауторки, у тематски и функционалностилски различитим текстовима одредити лексичке спојеве и груписати их према тематским областима, проверити их у електронској грађи, посматрати сваки сегмент колокације независно и начинити инвентар осталих колоката, издвајати семантичке групе према секундарним колокатима и дефинисати их у складу са значењем и пољем употребе колокација у којима се јављају, на основу чега ће се моћи допунити и проширити садржаји текстова у уџбеницима и приручницима за одговарајући ниво, те на основу теоријских поставки и постојећих речника колокација приступити изради алфабетског једнојезичног речника колокација у српском језику.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији.

уз напомену:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

- (1) Дражић, Јасмина (2007). Место и улога творбе речи у минималном речнику српског језика као страног. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. L. 233–239. M24
- (2) Дражић, Јасмина (2007). Теоријски оквир за израду минималног речника колокација српског језика као страног. *Синтаксичка истраживања (дијахроно-синхрони план)*. Нови Сад : Филозофски факултет. 168–175. M44
- (3) Dražić, Jasmina (2008). Principles for the Design of the Monolingual Minimal Dictionary of Serbian as a Foreign Language. *Bosnisch, Kroatisch, Serbisch als Fremdsprachen an den Univeritäten der Welt*. München: Verlag Otto Sagner. 43–51. M14
- (4) Дражић, Јасмина (2009). Комуникативни приступ истраживању блискозначних придева. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*. Нови Сад: Филозофски факултет. XXXIV-1. 125–134. M51
- (5) Ајџановић, Јелена, Јасмина Дражић (2010). Колокације с глаголима (о)држ(ава)ти као операторима. *Годишњак Филозофског факултета XXXV/2*. Нови Сад : Филозофски факултет. 325–335. M51
- (6) Дражић, Јасмина, Јелена Ајџановић. (2011). *Лексички приступ у настави српског језика као страног. Српски као страни језик у теорији и пракси*. II. Београд : Филолошки факултет. 29–39. M44
- (7) Дражић, Јасмина (2011). Лексичка солидарност у српском језику на примеру соматизама. *Зборник у част Гордани Вуковић. Лексикологија, ономастика, синтакса*. Нови Сад : Филозофски факултет. 83–93. M44
- (8) Дражић, Јасмина (2011). Семантика и граматичка обележја речи у лексичким колокацијама у српском језику. *ГраMATика и лексика у словенским језицима*. Нови Сад – Београд : Матица српска – Институт за српски језик САНУ. 393–403. M14
- (9) Дражић, Јасмина. Семантичка комплементизација апстрактних именица са значењем ситуационог оквира. *Зборник о валентности*. Нови Сад : Филозофски факултет. (зборник у припреми)

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Резултати истраживања изабраног предмета докторске дисертације – лексичке и граматичке колокације у настави српског као страног, размотрене са лексиколошког и лексикографског становишта, могу се на прави начин вредновати ако се имају у виду тешкоће у представљању овог лексичко-граматичког феномена, поготово онда када се он посматра са становишта наставе неког језика, у овом случају српског, као страног, када се, дакле, посматра и као одраз менталног лексикона и културног контекста. Неколико је предуслова за савладавање ових тешкоћа – добро познавање и критички приступ релевантној страни и домаћој литератури из различитих домена, добро познавање организације лексичког система српског језика и способност да се она представи у складу са циљем истраживања, искуство у настави српског језика као страног и на основу њега објективна процена захтева и циљева наставе на одређеним нивоима у складу са Заједничким европским оквиром, способност да се на основу постојеће стране и домаће лексикографске литературе изради нацрт речника колокација, те настојање да он у што већој мери, и на кориснику прихватљив начин, не само презентује постојеће колокације у српском језику већ и да покаже механизме њиховог настајања, што је у теоријско-методолошком смислу могуће само доследним повезивањем лексиколошких и лексикографских приступа и истраживања.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

НАПОМЕНА: Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Приказ и тумачење резултата истраживања лексичких и граматичких колокација у настави српског као страног језика одликује се добро постављеним предметом и циљем истраживања – утврдити семантичке механизме који омогућују повезивање најмање две аутосемантичке лексеме у целину на лексичкој и комуникативно-информативној разини, представити морфосинтаксичке моделе колокација, утврдити методе овладавања колокацијама у процесу учења српског као страног, представити нацрт речника колокација.

Кориштени извори – Корпус савременог српског језика, речнички извори (специјални и општи речници српског и енглеског језика), интернетски извори допринели су валидности издвојених типова колокација, а спроведена огледна истраживања и табеларни прикази њиховој егземплификацији.
У функцији овако одређеног предмета и циља истраживања био је и критички преглед релевантне стране и домаће литературе из разних лингвистичких домена.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

НАПОМЕНА: Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање.

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме: **ДА**

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе: Дисертација садржи све битне елементе: кључну документацијску информацију (Key word documentation), садржај, сажетак (Abstract), списак скраћеница и симбола, текст подељен у четири дела, списак литературе и прилоге.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци:

– по предмету и циљу истраживања: лексичке и граматичке колокације у настави српског као страног, сагледане са лексиколошког и лексикографског становишта;

– по ширини теоријског оквира у проучавању колокација: лексички приступ, семантички приступ, педагошки приступ, те по обрађеним нивоима – синтагматски и парадигматски план лексичког нивоа, морфосинтаксички, а делом и деривациони;

– по доброј типологији параметара за утврђивање колокабилног потенцијала и колокационог опсега лексема;

– по предоченом нацрту речника колокација, прихватљивом и за речник српског као страног и за речник српског језика без спецификације његове намене.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

Дисертација нема недостатака који би утицали на резултат истраживања.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

- **да се докторска дисертација прихвати, а кандидаткињи мр Јасмини Дражић одобри одбрана.**

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

председница: проф. др Владислава Ружић

чланица: проф. др Љиљана Суботић

чланица: проф. др Рајна Драгићевић

чланица: проф. др Вера Васић, менторка